

NEMZETKÖZI POLITIKA ÉS A POLGÁRI DEMOKRÁCIÁK (1919–1939)

*CHAMBERLAIN, DALADIER, HITLER, MUSSOLINI és CIANO
a müncheni egyezmény aláírásakor (1938)*

12.A

2024. dec. 11. –

TK 11. 159–167.,
189–198.

1. Nemzetközi kapcsolatok

- kérdés: konszolidálódik-e a versailles-i békerendszer?

Fro. – a grandeur bűvöle

└ motorja EDUARD BENEŠ – ?

- 1920/21 – 1938: kisantant – ?

└ a müncheni egyezmény (– ?)
után ∅

HITLER követelésére a Szudétavidéket No.-hoz csatolják (angol-francia-német-olasz megállapodás)

– CsehSzl. – Rom. – Jug. szövetsége Mo. ellen

– célok: 1. ∅ határrevízió

2. ∅ Habsburg-restauráció

3. ∅ Anschluss – ?

1938. március: a náci No. magához csatolja Au.-át

- 1923: a franciák megszállják a Ruhr-vidéket
 - versailles-i béke (1919) → demilitarizált
 - 1923: a franciák bevonulnak, hogy kierőszo-

(párizsi konferencia, 1921. január 29.:
226 milliárd aranymárka a német jóvátétel)

- a német lakosok passzív ellenállása

→ Fro. számára igen drága a megszállás

→ a fr. és belga csapatokat 1925-ben kivonják a térségből

- Fro.: *grandeur* (↑)
POINCARÉ + jobboldal

↔ *securité*
ARISTIDE BRIAND fr. külügymin., min. eln.

↳ szocialista

↳ megbékélés, észszerű engedmények

↳ 1925, Locarno

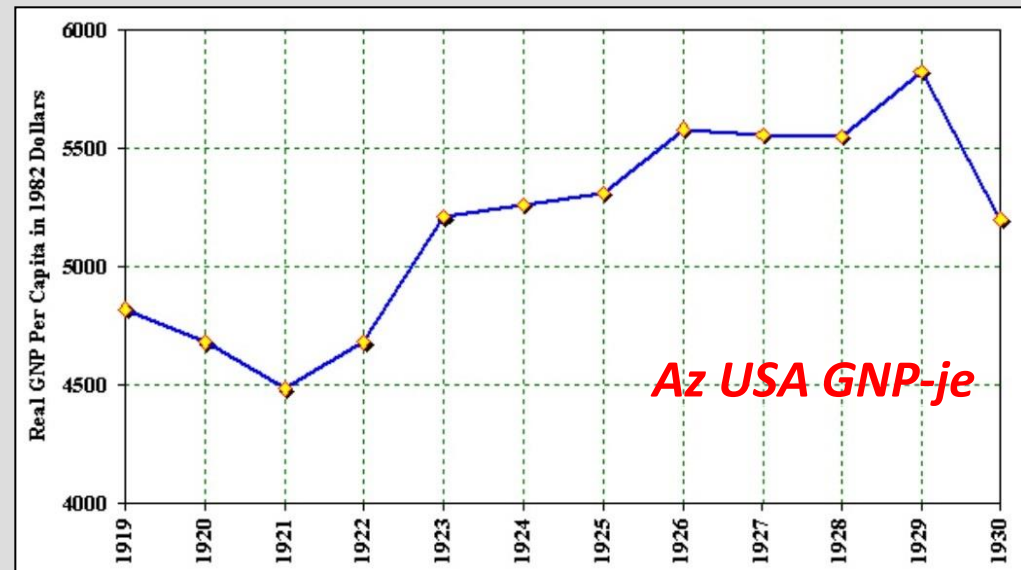

*Francia katonák 1923 márciusában
a Ruhr-vidéki Gelsenkirchenben*

└ CHARLES DAWES amerikai bankár

- 1924: DAWES-terv – a szöv. hatalmak 1924-i londoni konferenciáján tárgyalják (jótételi konferencia – téma: a német fizetőképesség helyreállítása)
 - kölcsönökkel és tőkével (befektetésekkel) támogatják a német gazdaság helyreállítását
 - mivel a háborús jótétel csak a termelés föllendülése után fizethető
 - 800 M márka kölcsön
 - a német állami jövedelmeket ellenőrzés alá veszik
 - sérti a német szuverenitást / de kedvezőbb döntés a versailles-inál
- → **pénz sajátos körforgása**: az angolok és franciák az am. háborús kölcsönöket fizetik vissza (am. tőkéből) – TK 11. 159/1.

- **az USA gazdasága föllendül** = „Big Business” korszaka: 1919–1929
- az európai gazdaság amerikai tőkéből áll helyre
- USA szerepe a világgazdaságban ↑

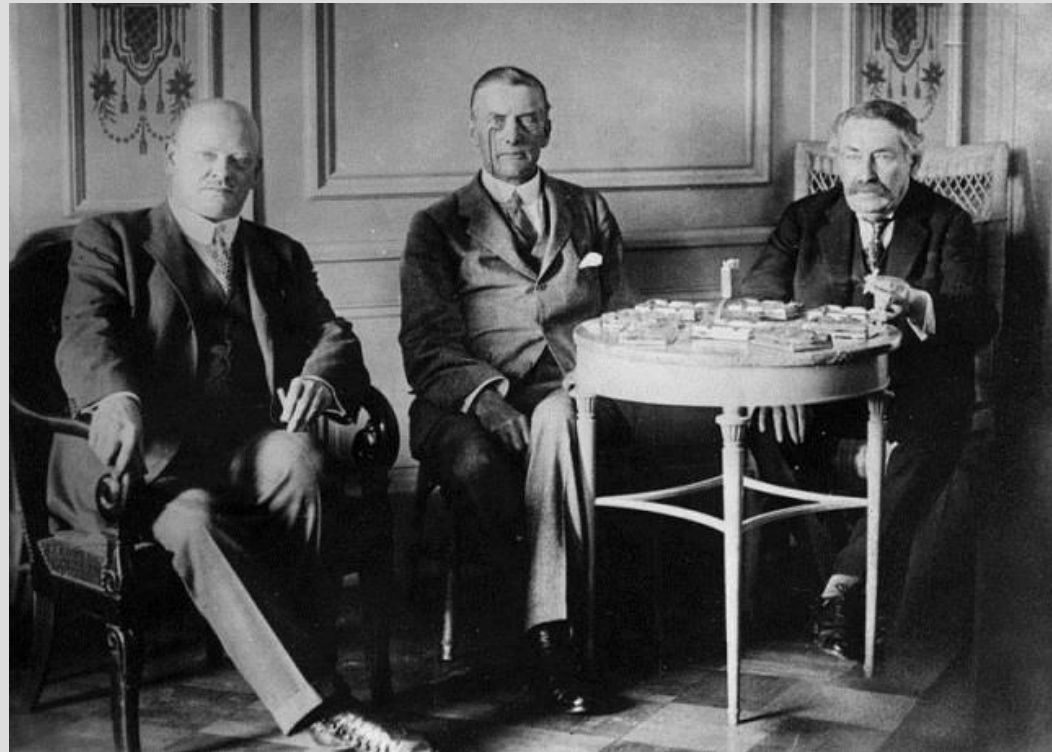

GUSTAV STRESEMANN, AUSTEN CHAMBERLAIN and ARISTIDE BRIAND during the Locarno negotiations

└ Svájc

- 1925, locarnói egyezmény
 - ARISTIDE BRIAND fr. külügymin
 - GUSTAV STRESEMANN német külügymin. (1923–29)
(1923: kancellár is)
 - Ruhr-vidék kiürítése
 - garantálja No. Ny-i határait (a K-i határokról nincs szó) – ?

- 1926:
No.-ot
felveszik
a Népszövetségbe
→ STRESEMANN →
legnagyobb sikere

└ OWEN YOUNG: a Jóvátételi Bizottságot vezető amerikai bankár

- 1929: YOUNG-terv
a DAWES-terv helyett újabb fizetési javaslat – irreálisan magas
114 Md márka jóvátétel, No.-nak 59 évig (1989-ig!) kellett volna fizetnie
- 1932: lausanne-i konferencia
– 3 Md márka egyszeri befizetése mellett megszünteti No. jóvátételi
kötelezettségeit
– a nem német jóvátételek fizetését felfüggeszti
- Σ több amerikai pénz áramlik No.-ba, **!**
mint amennyit kifizet jóvátételre

- az ír kérdés

- 1650 körül: Íro. elf. → CROMWELL tisztogatása

- 1800: Act of Union – Íro. „csatlakozik” NBr.-hoz

- 1916 húsvétja:

Easter Rising

(Dublin)

→ függetlenség követelése

→ 4 nap alatt leverik

→ kivégzések

→ fokozza az írek angolgyűlöletét

- 1919–1921: ír függetlenségi háború

- ↳ IRA = Ír Köztárs.-i Hadsereg – az angolok szerint illegális terrorszervezet

- 1922: Ír Szabadállam (domínium – ?): a kat. területek

- a prot. É-i terület NBr. része marad

- ↳ nekik megfelel, Dublinnak nem

- az IRA küzd, 2005-ben jelenti be a fv-es harc végét – 2012: New Irish Republican Army ...

1949: függetlenedik a British Commonwealthtől

2. A világgazdasági válság (*Great Depression*)

a) előzmények

- I. vh. → lassuló világgazdaság
 - ← infláció, magas munkanélküliség
 - ← gazdasági nacionalizmus:
sok ország magas vámokat szab
+ behozatali tilalom
- USA
 - az „arany” húszas évek:
fellendülés – „Big Business”
1920-as évek: a világ vezető gazdasági
hatalma lesz
 - tömegtermelés, futószalag-gyártás
 - II. ip. forr. gépgyártás, vegyipar, elektronika
 - húzóágazat: autógyártás →
 - irigyelt milliomosok: JOHN ROCKEFELLER olajmágnás,
HENRY FORD autógyáros, JOHN MORGAN bankár
 - 1920–1933: szesztilalom (18., 21. alkotmány-
módosítás) → csempészet, szeszfogyasztás ↑

**The
Ten-Millionth
Ford**

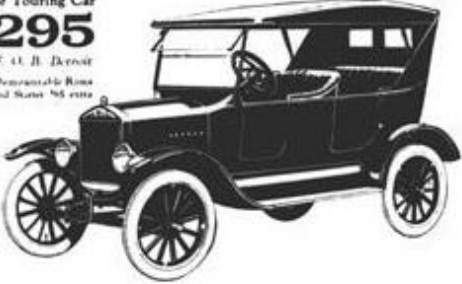
The 10,000,000th Ford car left the Highland Park factories of the Ford Motor Company June 4. This is a production achievement unapproached in automotive history. Tremendous volume has been the outgrowth of dependable, convenient, economical service.

Ford Motor Company
Dearborn, Michigan

Model 4245 Coupe 4825 Tudor Sedan 4990 Fordor Sedan 5485
All prices in U. S. Dollars

**SEE THE NEAREST AUTHORIZED
FORD DEALER**

The Touring Car
\$295
F. O. B. Detroit
Demountable Runners
and Spare \$45 extra

b) 1929. okt. 25. – fekete péntek – ?

- a new york-i tőzsde összeomlása

Wall Street: betétesek ezrei vennék ki a pénzüket

de a bankok zárva maradnak

okt. 24. — fekete csütörtök: részvénytőzsi recesszió kezdődik (12 öngyilkosság)

→ részvényesek eladják a részvényeiket

→ bankrendszer összeomlása

→ láncreakció – piac beszűkül

hitelek ↓

→ befektetések ↓

→ fogyasztás ↓

→ kereslet alacsony szintje

→ alacsony árak

→ elbocsátások

→ életkörülmények ↓

- No.: éhezés, tömeges munkanélküliség (1929/30 telén: 3M fő)

Free meals daily (USA)

→ állami beavatkozás: leépítések,
védővámok, pénzkivonás:
csak ront a helyzeten

- **Σ túltermelési válság**

a válság az iparból indul, de a
mg-ra és a hiteléletre is kiterjed

összeomlik a piac önszabályozó
egyensúlya

a sokat exportáló országok
járnak a legrosszabbul

- USA → Latin-Amerika

→ Európa (1931) – az európai gazdasági rendszer is összeomlik

– főleg No., mivel a legtöbb hitelt kapta

→ általános elégedetlenség

→ szélsőséges politikai pártok ↑

- SZU – ? gazd.vv. ∅, de: holodomor: 1932/33

Kávével fűtött mozdony (USA) – ?

- JOHN MAYNARD KEYNES – ?

brit közgazdász, matematikus

KARL MARX mellett a legismertebb
elméleti közgazdász

a versailles-i béke gazdasági munkálataiban
az angol delegáció tagjaként vesz részt

nem ért egyet a francia koncepcióval
→ nagy feltűnést keltve lemond

A békeszerződés gazdasági következményei (1919)

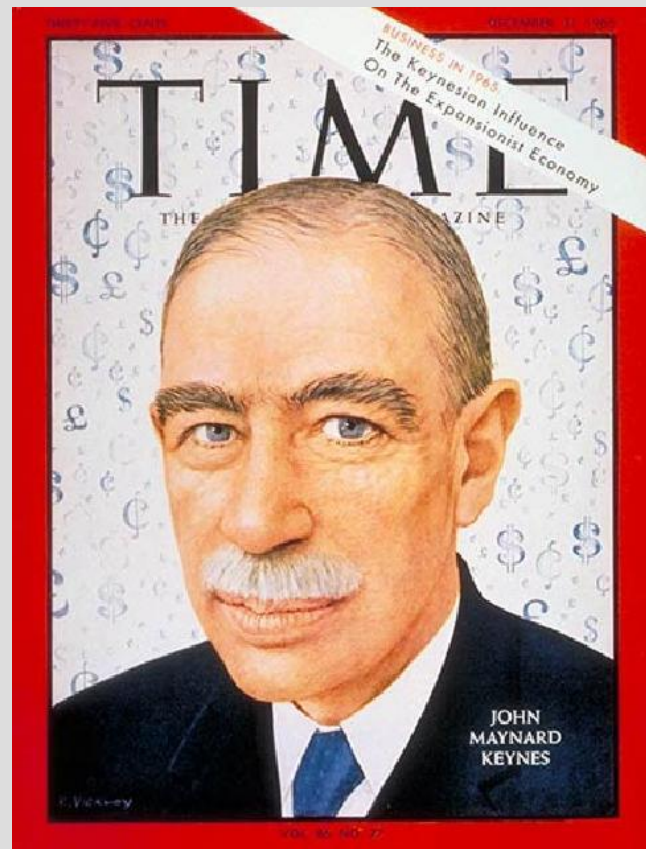
Általános elmélet (1936):

– a termelést beindítani kell

(nem csökkenteni a beruházásokat,
mert attól csak nő a válság)

– állami beavatkozás, megrendelőként

– olyan területeken, melyek termékei nem terhelik a piacot:
közlekedés, szolgáltatások, E-termelés
új beruházásokra teremtenek lehetőséget

vegyes gazdaság: az állami
és a magánszektor is fontos

3. Az USA

a) az USA helyzete

- 1900': furkósbot-politika / ágyúnaszád-diplomácia – ?
→ protektorátusok
- WILSONi idealizmus kudarca
→ 1920': izolacionizmus
- arany 20'-as évek – ?
- gazdasági válság

*Illegális alkohol megsemmisítése
(Chicago, 1921)*

– eleinte sem az általános intézkedések (pl. takarékoskodás),
sem pedig a rendkívüli intézkedések (pl. kávéval fűtött
mozdonyok) nem segítettek

– munkanélküliség: 3,2% (1929) → 27% (1934)

– 1932: a dem. ROOSEVELTet választják elnöknek

New Deal

*WILLIAM
GROPPER:
Construction of a
Dam
(1939)*

b) New Deal (- ?) – közvetlen állami beavatkozás a gazdaságba

- száznapos válságkezelő program + I. szakasz → gazd. helyreáll.
 - bankbetétek zárolása **1933–34**
 - infláció gerjesztése → **hogyan az állami beruházások olcsóbbak legyenek**
 - közmunkaprogram: autópályaépítés, folyószabályozások
repülőterek, gátak, parkok, játszóterek
- II. szakasz: szoc. int. **(1935–39)** – munkavállalók jogainak védelme
 - társadalombiztosítás
- **a New Deal egy részét az Alkotmánybíróság 1935-ben alkotmányellenesnek nyilvánítja – de így is enyhíti a válságot**

a munkanélküliség aránya az 1930-as évek végéig magas
igazi fellendülést majd a II. vh. keltette piac hoz

c) FRANKLIN DELANO ROOSEVELT (1882–1945†)

- rokkant (1921-ben gyermekbénulás, deréktól lefelé ∅)
- ∞ ELEANOR ROOSEVELT (→ 6 gyerek); később az elnök szeretője miatt különköltöznek
- USA elnöke: 1933–45, 4x választották meg
→ 1952: 22. alkotmánymódosítás (korábban is íratlan szabály):
az elnök csak egyszer választható újra
- politikai nyilvánosság: rádió – „fireside chats” (hetente)

d)

- Federal Bureau of Investigation (1935) – ?

- külp.

izolacionizmus → 1939-ig: semlegességi törvény:

hadviselő féllel Ø kapcsolat

1939. szept.: cash and carry – ?

1941: kölcsönbérleti szerződés – ?

1941. dec. 7. (vasárnap) – ?

Attack on Pearl Harbor Japanese planes view

e) az USA a II. világháborúban – kulcsszavak

- Pearl Harbor (1941. dec. 7.)
- Japán megszállja a nyugati hatalmak ázsiai gyarmatait
- fordulat: midwayi csata (1942. jún.) – ?
kudarcba forduló japán támadás → a japán flotta nagy veszteségei

*Az égő Kaga, Akagi
és Szorju japán
repülőgép-hordozók*

- USA támad → „békaugrás-hadművelet”
dzsungelharcok a szigeteken (DOUGLAS MACARTUR táb.)
- antifasiszta koalíció (szövetséges együttműködés és/vagy rivalizálás)
↳ pl. jaltai találkozó

„Én úgy érzem, hogy SZTÁLIN nem ilyen ember. ... és azt hiszem, hogy ha mindent megadok neki, amit csak tudok és semmit nem kérek érte cserébe, noblesse oblige, nem fog elfoglalni semmit és együtt fog működni velem egy demokratikus és békés világért.”

(ROOSEVELT, 1943)

?

Jalta,
1945. febr. 4–11.

– ?

- Németo. 4 megszállási zónája
- Lengyelo. új határai
- háborús főbűnösök felelősségre vonása
- SZU hadba száll Japán ellen
- ...

4. Anglia

a) kétpárti váltógazdaság → liberálisok eróziója
→ Munkáspárt

b) gyarmati rendszer megrendülése

– mandátumterületek – ?

– cionizmus ↔ arab nacionalizmus

↳ HERZL TIVADAR / THEODOR HERZL
(szül.: Dohány utca, 1860)

– domíniumok – ? (5)

Kanada, Ausztrália, Új-Zéland, Dél-Afrikai Unió,
Ír Szabadállam

– 1931: Westminsteri Statútum

→ a British Commonwealth

domíniumai törvényhozási önállóságot kapnak

(a franciák kevésbé engedékeny gyarmatpolitikát folytatnak)

→ India nem lesz domínium → CSALÓDÁS

India vezető rétege mindinkább az elszakadást látja megoldásnak

↳ britektől

5. MOHANDÁSZ KARAMCSAND GANDHI (1869–1948) személye és törekvései

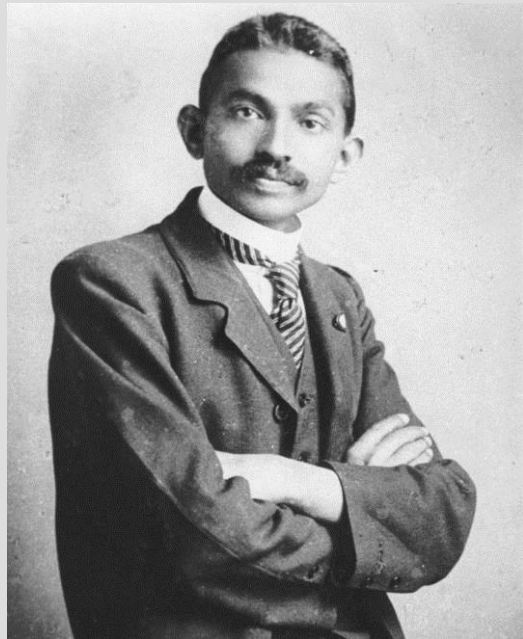
- India politikai és spirituális vezetője,
a függetlenségi mozgalom vezéralakja,

Nemzeti Kongresszus Párt (a 19. sz.-tól létezik)

- indiai szokás szerint 13 évesen nősül,
feleségéhez hű marad, 4 fia születik
- Angliában tanul → jogász
- Dél-Afrikában – ahol ügyvédként dolgozott –
leszállítják a vonatról, miután nem hajlandó
átmenni az első osztályról a harmadik osz-
tályra, pedig az első osztályra volt érvényes
jegye
- 1915-ben tér vissza Indiába
- filozófiájának forrásai:
 - hinduizmus
 - Biblia (KRISZTUS arcképe szobája falán függ)
 - TOLSZTOJ művei

A fiatal GANDHI ügyvédként (1906)

- filozófiája:
 - erőszakmentesség
 - passzív ellenállás
 - elítéli az ételek Indiában szokásos erős fűszerezését és sózását
- függetlenségi mozg. → a Mahátma nevet kapja [„nagy lélek” szanszkritul] ↓

- jelképes akciói:
 1. éhségstrájk **a hindu–muzulmán egységért**
 2. maga ül a rokkához, hogy ösztönzést adjon a britek által elsorvasztott helyi szövőiparnak

GANDHI a rokkán fon, 1920-as évek vége

3. európai öltözkét hagyományos fehér gyolcsruhára cseréli, a brit alkirályt is ebben keresi föl → ezzel végleg fölingerli a brit konzervatívokat, köztük CHURCHILLT: *„Riasztó és visszataszító látni, hogy GANDHI úr, egy zendülő angol kamarai tag ügyvéd fakírként pózol, félmeztelenül lépdel az alkirályi palota lépcsőin ... hogy egyenlő félként tárgyaljon a király-császár képviselőjével.”*
4. 1930: a sómenet élén indul el a tengerhez (sólepárlás), hogy tiltakozzék a britek sómonopóliuma ellen → a közel 400 kilométeres út során több ezer tiltakozó csatlakozik

GANDHI a sómenet élén

↓
a függetlenségi
törekvések
mérőköve

- a britek többször bebörtönzik, majd tárgyalni kényszerülnek vele
- 1947 – ?

